

В.В. Ягупов, доктор педагогічних наук, професор
П.О. Жупінський, підполковник
Національний університет оборони України імені
Івана Черняхівського

ЗМІСТ І СТРУКТУРА ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОПЕРАТОРІВ РАДІОЛОКАЦІЙНИХ СТАНЦІЙ КОНТРБАТАРЕЙНОЇ БОРОТЬБИ

Враховуючи нагальну потребу щодо розвитку професійної та фахової компетентності операторів радіолокаційних станцій контрбатарейної боротьби в системі підвищення кваліфікації, в статті розглянуто сучасні особливості, сутність і зміст їх фахової компетентності. Запропоновано визначення поняття “фахова компетентність” операторів радіолокаційних станцій контрбатарейної боротьби як інтегрального фахового утворення їх особистості як суб’єктів специфічної діяльності у ракетних військах і артилерії Сухопутних військ Збройних сил України, яке є інтегральним в його військово-професійній компетентності і необхідний для успішного здійснення фахової діяльності в підрозділах артилерійської розвідки.

Наведено структурований перелік складових цієї компетентності – ціннісно-мотиваційний, когнітивний, праксеологічний, суб’єктний і професійно важливі якості. Охарактеризовано основні ознаки фахової компетентності операторів радіолокаційних станцій контрбатарейної боротьби.

Ключові слова: фахова компетентність, оператор радіолокаційної станції контрбатарейної боротьби, структура, зміст.

Постановка проблем у загальному вигляді. На сучасному етапі розвитку Збройних Сил (ЗС) України суттєво зростають вимоги до якості підготовки майбутніх військових фахівців. Це, перед усім, пояснюється тим, що фахівцям, особливо технічного профілю, доводиться працювати з високотехнологічним обладнанням і пристроями, освоювати, як показує досвід АТО, сучасне озброєння та військову техніку іноземного виробництва, діяти в умовах ведення збройного протистояння за новими формами та способами.

Ефективність вогневого впливу підрозділів ракетних військ і артилерії (далі – РВІА) Сухопутних військ ЗС України в першу чергу залежить від якості отриманих розвідданих. Досвід проведення АТО вказує на те, що артилерійська розвідка займає одну з ключових позицій для досягнення успіху при веденні бойових дій. Враховуючи зазначене, а також прийняття на озброєння станцій контрбатарейної боротьби іноземного виробництва, а саме AN/TPQ-48A (AN/TPQ-49, AN/TPQ-36) до професійних компетентності фахівців артилерійської розвідки взагалі, та операторів радіолокаційних станцій контрбатарейної боротьби, зокрема, висувуються якісно нові вимоги. Від їх компетентності безпосередньо залежить ефективність виконання завдань вогневими підрозділами ракетних військ та артилерії. У зв’язку з цим проблема фахової підготовки операторів радіолокаційних станцій контрбатарейної боротьби на даному етапі розвитку ЗС України є актуальною як у теоретичному, так і прикладному аспектах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми. Аналіз наукової літератури та результатів наукових досліджень свідчать про те, що таке поняття як “фахова компетентність” у педагогічній літературі майже не зустрічається, а такі поняття, як “професія”, “спеціальність”, “фах” досліджені недостатньо. Це

призводить до багатозначності трактувань вказаних понять. Тому вирішення вказаної проблеми має важливе значення для визначення сутності та змісту фахової компетентності операторів радіолокаційних станцій контрбатареїної боротьби.

Поняття “фахова компетентність” розкрито в таких аспектах: формування (В. Веретільник [1], А.Л. Воєвода [2], М.А. Михаськова [3]) та розвитку (О.Л. Тракалюк, В.В. Ягупов [11]) фахової компетентності, формування професіоналізму у процесі фахової підготовки (Л.Б. Щербатюк [10]), підготовка до управлінської компетентності (В.І. Свистун [6]) та ін.

Метою статті є визначення поняття сутності і змісту фахової компетентності операторів радіолокаційних станцій контрбатареїної боротьби відповідно до вимог сучасності.

Виклад основних результатів досліджень. Сучасний оператор радіолокаційної станції контрбатареїної боротьби – це не просто військовий фахівець технічного напрямку, номер обслуги, який виконує технічні, вузькопрофесійні фахові завдання по веденню артилерійської розвідки, а фахівець, військово-професійна діяльність якого пов’язана з тактикою дій підрозділів РВіА та інших родів військ, функціонуванням системи розвідки, управлінням підлеглим особовим складом (у разі виконання обов’язків начальника радіолокаційної станції), своєчасним попередженням своїх військ і цивільного населення про початок обстрілу. Відповідно, його підготовку необхідно спрямовувати не лише на технічні науки, а і на тактику, артилерійську розвідку, суспільні науки та ін.

Сьогодні перед оператором радіолокаційної станції контрбатареїної боротьби ставлять завдання не просто виявити координати стріляючих артилерійських систем і власних влучень, а функціонувати в загальній системі артилерійської розвідки так, щоб забезпечувати: успішне виконання поставлених бойових завдань; мінімальний ризик втрати особового складу власних розрахунків і радіолокаційних станцій контрбатареїної боротьби; завчасне попередження особового складу своїх підрозділів і цивільного населення про початок обстрілу.

Підготовка технічних фахівців, у тому числі і операторів радіолокаційних станцій, формування їхньої фахової кваліфікації, особливо в умовах наближення до стандартів НАТО, вимагає врахування сучасних освітніх тенденцій, вітчизняного та зарубіжного досвіду, специфіки військової справи, посадового призначення кожного військовослужбовця. У контексті підготовки операторів радіолокаційних станцій контрбатареїної боротьби ця проблема ще більше актуалізується, оскільки від їх кваліфікації, розуміння сучасних особливостей ведення артилерійської боротьби, здатності творчо працювати залежить ефективність функціонування не лише підрозділу РВіА, а загальновійськового підрозділу в інтересах артилерія якого діє. У зв’язку з цим, основною вимогою до операторів радіолокаційних станцій контрбатареїної боротьби за сучасних умов є розвиток їх фахової компетентності, уміння творчо розв’язувати не лише вузькофахові, а також загальновійськові проблеми. Потрібні такі операторі, які володіють ґрунтовними теоретичними і практичними знаннями, здатні до управлінської діяльності (командир обслуги), слідкують за розвитком сучасних технологій у військовій справі (особливо

щодо засобів радіолокаційної артилерійської розвідки, засобів РЕБ, високоточної зброї), здатні творчо розв'язувати технічні проблеми, що виникають при експлуатації радіолокаційних станцій, тобто потрібний фахово компетентний оператор радіолокаційної станції контрбатареїної боротьби, як творчий суб'єкт фахової діяльності.

З інтенсивним розвитком воєнної науки, озброєння і військової техніки змінюються вимоги до них, значно збільшується номенклатура сучасного вітчизняного і, особливо, іноземного технічного обладнання, зазначене потребує нових знань і здатностей для бойового застосування (експлуатації), обслуговування та ремонту електрообладнання тощо. Відповідно, виникає потреба проведення істотних змін щодо розвитку їх професійної та фахової підготовки в системі підвищення кваліфікації та вдосконалення нормативно-правової та теоретико-методичної бази їх військово-професійної підготовки.

Взагалі, походження слова “професія” йде від латинського слова *profession*, що перекладається як спеціальність, – це вид трудової діяльності, що вимагає спеціальних теоретичних знань і практичних навичок та є джерелом існування [7, с. 772].

Поняття “професія” диференціюється з схожими за змістом поняттями “спеціальність”, “фах”. Так, поняття “спеціальність” відповідно до “Словника іншомовних слів” – це: 1) галузь виробництва, науки, техніки, мистецтва як сфера чиеї-небудь діяльності, роботи або навчання...” [7, с. 852].

Спеціальність уточнює вузьке і менш стійке коло робіт у межах однієї базової професії, а також може поділятися на підтипи, групи споріднених спеціальностей. Крім того, значення таких понять як “професія”, “спеціальність” доповнюється близьким за змістом терміном “фах” – це:

1) вид заняття, трудової діяльності, що вимагає певної підготовки і є основним засобом до існування; професія; спеціальність, кваліфікація; будь-який вид занять, що є основним засобом до існування; 2) основна кваліфікація, спеціальність; справа, заняття, в якому хтось виявляє велике вміння, майстерність, хист [4, с. 650].

Для розуміння ми пропонуємо таку послідовність понять: “праця – професія – спеціальність (фах) – фахівець”. “Фахівець – це той, хто досконало володіє якимсь фахом, має високу кваліфікацію, глибокі знання з певної галузі науки, техніки, мистецтва тощо; той, хто зробив якесь заняття своєю професією” [4, с. 650].

В.І. Свистун про поняття “компетентність” слушно зазначає, що “...вона проявляється в діяльності та, відповідно, не може обмежуватися тільки певними знаннями чи вміннями. ...треба бути професійно та психологічно готовим і здатним до ефективного застосування набутих фахових знань у професійній діяльності” [6, с. 186], а на думку В.В. Ягупова, – це “підготовленість (теоретична та практична), здатність (інтелектуальна, діяльнісна та суб'єктна), наявність позитивних ставлень і сформованих якостей особи та її готовність (професійна, особистісна, психологічна тощо), як суб'єкта діяльності, до певного виду діяльності. У цьому визначенні ми бачимо її багатозначність, що дійсно так, оскільки існують різні види компетентності” [10, с. 373], у тому числі й фахова. “Фахова компетентність необхідна для фахового буття особи як фаховому суб'єктові” [10, с. 373]

Існують такі трактування поняття “фахова компетентність”:

– здатність до освітньої діяльності на основі знань, набутих умінь, у відповідності з суспільними вимогами та ціннісними орієнтаціями [6, с. 18];

– військово-спеціальна компетентність – це професійно важлива інтегративна властивість, що є результатом професійної підготовки у вищому навчальному закладі й охоплює сукупність цінностей та установок, світоглядні погляди, особистісні якості, професійні знання, уміння, навички, що визначають результативність охорони державного кордону в особливий період та при проведенні спецоперацій [1];

– “інтегральне професійне утворення (як психологічний термін) посадових осіб кадрових органів ЗС України, яке характеризує їх фахову підготовленість, здатність і готовність до реалізації посадових компетенцій як суб’єктів кадрової роботи у військових підрозділах і частинах” [11, с. 67].

В.В. Ягуповим визначені провідні характеристики фахової компетентності фахівців, зокрема, такі:

– проявляється в процесі професійної діяльності фахівця, тобто має діяльнісний характер прояву;

– характеризує міру включення фахівця як суб’єкта професійного буття в професійну та фахову діяльність, тобто має суб’єктний характер прояву;

– діяльнісна характеристика фахівця зі конкретної спеціалізації, що демонструє його здатність і готовність працювати на певному рівні, тобто характеризує індивідуальний характер прояву фахової компетентності;

– здатність фахівця кваліфіковано здійснювати свою фахову діяльність згідно з посадовими компетенціями, тобто це актуалізована фахова здатність конкретного фахівця;

– здатність до здійснення практичної діяльності в типових фахових ситуаціях, а також певний фаховий потенціал, який може бути перенесений на інші професійні сфери, тобто це певний фаховий потенціал;

– має динамічний і постійний характер, тобто має часовий вимір прояву;

– активна суб’єктна позиція, при якій фахівець знає та усвідомлює свої посадові компетенції і здатний усвідомлено їх реалізовувати, тобто це суб’єктний характер прояву фахової компетентності;

– певна замкнута система, оскільки належить до певного змістовного фахового простору, який торкається конкретного фаху, тобто на філософському рівні фахова компетентність є системним явищем;

– інтегральна якість фахівця, яка проявляється в загальній його здатності здійснювати фахову діяльність і демонструє готовність до них, тобто на філософському рівні фахова компетентність є: за сферою наукового прояву: міждисциплінарним; за об’єктом впливу: діяльнісний; за організацією: системний, інтегральний, комплексний” [10, с. 374].

На нашу думку, фахова компетентність операторів радіолокаційних станцій контрбатареїної боротьби – передбачає не лише всебічне й ґрунтовне використання теоретичних, практичних і дослідних знань у своїй фаховій діяльності, а також зацікавленість щодо самореалізації та самоактуалізації в ній, необхідність моніторингу фахових публікацій, які ведуть до розвитку стійких потреб у самопізнанні, саморефлексії, що безумовно характеризує їх як суб’єктів фахової діяльності. Сучасний оператор радіолокаційної станції

контрбатареї боротьби – це не тільки висококваліфікований військовослужбовець технічного профілю, а й допитливий дослідник. Поняття “фахова компетентність” ми розуміємо як його підготовленість і готовність до виконання посадових компетенцій. Але, враховуючи сучасні темпи науково-технічного прогресу у військовій сфері, він має постійно оновлювати фахові знання відповідно до розвитку сучасної воєнної науки, озброєння та військової техніки, форм і способів ведення збройної боротьби. Одним з таких форм є система підвищення кваліфікації, яв якій відбувається розвиток фахової компетентності до виконання посадових обов’язків.

Таким чином, фахова компетентність – є інтегральним результатом військово-професійної підготовленості операторів радіолокаційної станції контрбатареї боротьби з відповідних фаху системи теоретичних і практичних знань, вдосконалення навичок і вмінь, що є основою розвитку їх фахових здатностей, які відповідають сучасним вимогам, а також і сукупність професійно важливих якостей і фаховий досвід.

У процесі обґрунтування основних компонентів їх фахової компетентності, ми враховували діалектику загального, особистісного й одиничного, що виникає в процесі виконання ним посадових компетенцій. На нашу думку, ця компетентність синтезує ряд таких аспектів:

- 1) загальні вимоги до нього як до фахівця технічного профілю;
- 2) загальні вимоги до нього як до оператора радіолокаційної станції контрбатареї боротьби;
- 3) загальні вимоги до нього як до фахівця, який проходить військову службу;
- 4) загальні вимоги до оператора радіолокаційної станції контрбатареї боротьби як до суб’єкта фахової діяльності у військовій системі;
- 5) особливості і зміст професійно-фахової діяльності у системі військово-професійної діяльності в РВІА ЗС України;
- б) конкретний прояв цих властивостей, вимог і рис, притаманних операторам радіолокаційної станції контрбатареї боротьби, в їх фаховій діяльності.

Таким чином робимо висновок що, поняття “фахова компетентність оператора радіолокаційної станції контрбатареї боротьби” – це його актуалізована здатність і готовність найбільш оптимально реалізувати ієрархію цілей посадової діяльності як оператора радіолокаційної станції контрбатареї боротьби за спеціальністю “Оператор” та творчо підходити до організації цієї діяльності, що зумовлюється його позитивним ставленням і схильністю до неї, фаховими знаннями, навичками та вміннями, засвоєними видами, способами, методами, методиками, технологіями та засобами здійснення фахової діяльності оператора радіолокаційної станції контрбатареї боротьби як артилерійського розвідника, а також професійно важливими якостями й його суб’єктністю в розвідувальній справі.

Таким чином, фахова компетентність оператора радіолокаційної станції контрбатареї боротьби – це інтегральне фахове утворення його особистості як суб’єкта специфічної діяльності у РВІА ЗС України, яке є інтегральним в його військово-професійній компетентності (ціннісно-мотиваційний, когнітивний, праксеологічний, суб’єктний і професійно важливі якості) і

необхідний для успішного здійснення фахової діяльності в підрозділах артилерійської розвідки. Специфіка його фахової компетентності полягає в глибокій заглибленості всіх її складових у сферах радіолокації та артилерійської розвідки, які входять до складу когнітивного та праксеологічного компонентів.

На нашу думку, зміст фахової компетентності становлять набір фахових понять, категорій і термінів, які повинні деталізуватися в загальній системі знань, умінь, навичок, здібностей, здатностей і цінностей у цій сфері діяльності.

Наступним завданням нашого дослідження є структурування фахової компетентності оператора радіолокаційної станції контрбатареїної боротьби. Так, А.Л. Воевода вказує, що зміст фахової компетентності включає такі компоненти: фахові знання; фахові вміння та навички; досвід творчої діяльності за фахом [2, с.40], а в структурі військово-спеціальної компетентності офіцерів-прикордонників Віталій Веретільник виокремлює декілька складових, зокрема “ціннісно-особистісний компонент (цінності, інтереси, мотиви, професійно значущі якості), когнітивно-інформаційний (знання) та діяльнісно-результативний (навички, вміння, результати діяльності)” [1].

Фахова компетентність операторів радіолокаційної станції контрбатареїної боротьби має включати, на нашу думку, не лише вузькофахові знання, вміння, навички та професійно важливі якості, а й, обов'язково, позитивне ставлення до свого фаху та майбутньої діяльності, а також наявність вподобань, здатностей і готовності до творчої фахової діяльності в сфері артилерійської розвідки. Вона є більш інтегрованою за змістом, ніж інші складові військово-професійної компетентності, які включають здатності, здібності, досвід, вміння, навички.

Відповідно до Дж. Равена, який вказує, що “компетентність багатоконпонентна, багато її компонентів відносно незалежні один від одного і що самі компетентності мають якості кумулятивності і взаємозамінності” [5, с.75], нами пропонується така структура фахової компетентності операторів радіолокаційної станції контрбатареїної боротьби: ціннісно-мотиваційний компонент; когнітивний компонент; операційно-діяльнісний чи праксеологічний компонент; професійно важливі якості чи індивідуально-психологічний компонент; суб'єктний чи інтегральний компонент.

Під терміном “компоненти фахової компетентності” розуміємо такі смислові характеристики і здатності оператора радіолокаційної станції контрбатареїної боротьби, які дозволяють йому досягати суб'єктно-значущих професійних і фахових цілей (цінностей) у процесі реалізації посадових компетенцій. Вони компоновані за смисловим наповненням

Принципи, яких ми дотримувались під час структурування та конкретизації змісту кожного компонента:

– наявності загального та специфічного в поняттєво-категоріальному апараті системи наукових знань у професійній педагогіці, які стосуються операторів радіолокаційної станції контрбатареїної боротьби, їх фахової діяльності та компетентності;

– системності, багатогранності, комплексності та інтегральності їх фахової компетентності;

– гнучкості, динамічності та оперативності основних проявів, характеристик і провідних рис цієї компетентності;

– практичності та адаптивності цієї компетентності до конкретних умов фахової діяльності в підрозділах артилерійської розвідки та здатності до вдосконалення і самовдосконалення, розвитку і саморозвитку її змісту в процесі реалізації посадових компетенцій як суб'єкта фахової діяльності;

– рефлексивності та зумовленості основних проявів і провідних рис цієї компетентності індивідуально-психічними якостями та рисами особистості конкретного оператора радіолокаційної станції контрбатареїної боротьби;

– суб'єктності оператора радіолокаційної станції контрбатареїної боротьби у практичній реалізації фахової компетентності у своїй діяльності.

Перелік компетентностей, який нами запропоновані для операторів радіолокаційної станції контрбатареїної боротьби відображає необхідний рівень їх фахової підготовленості. Зазначене дасть змогу на якісно новій основі, ефективно здійснювати посадові компетенції. Запропоновані компетентності становлять основний набір загальних понять, які мають деталізуватися в комплексі цінностей і ставлень до свого фаху і служби в ЗС України, практичних знань, умінь, навичок, здатностей відповідно їх діяльності як фахівців вузького профілю. Компетентності за своїм характером є наскрізними, тому їх формування і розвиток необхідно здійснювати у процесі професійної підготовки через усі навчальні дисципліни та виховні заходи, у тому числі й у системи підвищення кваліфікації, оскільки фахова компетентність є інтегральним показником їх підготовленості та основним критерієм готовності до фахової діяльності.

На основі проведеного дослідження та визначення фахової компетентності операторів радіолокаційної станції контрбатареїної боротьби нами запропоновано її структуру (рис. 1). Під структурою розуміються побудову, розміщення, внутрішню будову і зв'язки складових частин чого-небудь [8, с. 865].

Більш докладно проаналізуємо компоненти фахової компетентності операторів радіолокаційної станції контрбатареїної боротьби.

Ціннісно-мотиваційний компонент відображає основні інтереси, потреби, мотиви, цінності та мотивацію їх фахової діяльності а також дає можливість з'ясувати їх ціннісне ставлення до свого фаху. Він змістовно складається з таких складових:

– фахові інтереси: зацікавленість фахом оператора радіолокаційної станції контрбатареїної боротьби, технікою, технологіями та засобами фахової діяльності;

– фахові потреби: потреба проходження служби за фахом на посаді оператора радіолокаційної станції контрбатареїної боротьби; потреба в професійному зростанні як суб'єкта фахової діяльності (посада начальника радіолокаційної станції контрбатареїної боротьби), потреба в результативності творчої діяльності;

– фахові мотиви: усвідомлення своїх потреб у діяльності як оператора радіолокаційної станції контрбатареїної боротьби, свідоме виконання функціональних обов'язків; під час навчання основними мотиваційними проявами є прагнення (оволодіти фаховими знаннями при сформованості

професійно важливих якостей; отримати свідоцтво при засвоєних знаннях; отримання знань; досягти високого рівня фахового зростання тощо) і задоволення інтелектуальних, духовних, фахових та особистісних потреб; бажання стати професіоналом-оператором;

– фахові цінності: прагнення реалізувати в фаховій діяльності професійні та особистісні настанови та цінності;

– фахове ставлення: позитивне ставлення до фаху оператора радіолокаційної станції контрбатареїної боротьби.

Отже, цей компонент є дуже важливим в опануванні фахом оператора радіолокаційної станції контрбатареїної боротьби та фаховій самоактуалізації як суб'єкта фахової діяльності, оскільки виступає точкою відліку для актуалізації та реалізації інших компонентів.

Рисунок 1. Структура фахової компетентності майбутніх операторів радіолокаційної станції контрбатареїної боротьби

Когнітивний компонент включає професійний інтелект, спеціалізовані системні знання та культуру фахового прогностичного мислення оператора радіолокаційної станції контрбатареїної боротьби. Він, на нашу думку, має містити такі знання (складові):

– загально-технічні: знання техніки, що використовуються в радіолокаційній артилерійській розвідці, та знання правил, технологій і специфіки їх застосування; знання організації безпечного виконання робіт;

– технологічні: знання будови і принципу дії радіолокаційних станцій, її основних елементів і систем забезпечення; основних експлуатаційних властивостей; фізичних процесів, що відбуваються в них на різних режимах роботи; правил розрахунків (перерахунку) прямокутних і полярних координат тих систем координат, на яких працює станція та вогневі підрозділи РВіА ЗС України; основних вимог до експлуатації, ремонту й обслуговування засобів автоматизації; маскування; порядку ведення радіолокаційної артилерійської розвідки;

– військові: базові знання військово-професійної діяльності; знання передового вітчизняного і іноземного досвіду у галузі радіолокаційної артилерійської розвідки; знання основ артилерійської розвідки, організації артилерійської розвідки та особливостей управління вогнем;

– управлінські: мати схильність до міжособистісної взаємодії з людьми; знання правил і вимог кваліфіковано формулювати та вирішувати завдання щодо ведення артилерійської розвідки радіолокаційними станціями контрбатареїної боротьби; знання щодо оперативного управління та здійснення контролю за роботою підлеглих; знання про відповідальність за ухвалені рішення; культури спільного прийняття рішень, врегулювання міжособистісних конфліктів;

– тактичні: знання тактики ведення різних видів загальновійськового бою; порядку здійснення маневру.

Праксіологічний компонент: відображає практичні навички, уміння, досвід фахової діяльності операторів радіолокаційної станції контрбатареїної боротьби. Він містить такі складові:

– фахові навички: автоматичне виконання типових видів експлуатації радіолокаційних станцій контрбатареїної боротьби – переведення з похідного положення в бойове і навпаки, топогеодезичної прив'язки станції, її орієнтування, введення даних в програмне забезпечення тощо; навички організації та управління процесом ведення радіолокаційної артилерійської розвідки;

– фахові вміння: здійснювати типові види експлуатації радіолокаційних станцій контрбатареїної боротьби та додаткового обладнання і приладів (переведення з похідного положення в бойове і навпаки, топогеодезичної прив'язки станції, її орієнтування, введення даних в програмне забезпечення тощо); організації та управління процесом ведення радіолокаційної артилерійської розвідки; орієнтуватися в індивідуальних технічних і тактичних ситуаціях; застосувати індивідуальний підхід до підлеглого особового складу; робити правильний вибір, у тому числі й в екстремальних ситуаціях; визначати емоційний стан особового складу та враховувати його; працювати з сучасними комп'ютерними засобами; прагнення до набуття умінь узагальнення, використання передового досвіду; уміння надання кваліфікованої долікарської допомоги потерпілому при пораненнях;

– фаховий досвід: практика фахової діяльності та її результат, що відображає рівень оволодіння фахом на певному етапі формування фахової

компетентності; уміння прислухатися до думки інших осіб, комунікабельність, чесність, правдивість, бездоганна поведінка;

– фахове мислення операторів радіолокаційної станції контрбатареїної боротьби: це особливий вид мислення, який є симбіозом мислення артилерійських розвідників і техніків. Воно спрямоване на створення новітніх способів і засобів здобуття розвідувальної інформації, які допомагають максимально знизити власні втрати при різкому збільшенні ефективності ведення розвідки. На практиці проявляється як раціоналізаторське і винахідницьке, а його розвиток сприяє досягненню операторами радіолокаційних станцій контрбатареїної боротьби високої професійності, забезпечує більш продуктивну, успішну творчу діяльність. До інших важливих якостей фахового мислення відносять: аналітичність, практичність, прогностичність.

Професійно важливі якості – це індивідуально-психологічні якості оператора радіолокаційної станції контрбатареїної боротьби, що сприятливо впливають на ефективність і успішність його фахової діяльності. На нашу думку, вони багатofункціональні і кожна професія має свій набір цих якостей. Для операторів радіолокаційної станції контрбатареїної боротьби пропонуємо такі основні професійно-важливі якості:

- технічні здібності та здатності: кмітливність у непередбачених ситуаціях;
- скрупульозність у роботі: розуміння сутності документів, подій, постановки цілей, вибору адекватних засобів діяльності; вміння концентрувати думки, зір, слух при виконанні виробничих завдань;
- винахідливість: творче використання прийомів і методів застосування електронно-обчислювальної техніки при веденні артилерійської розвідки;
- самозбереження: прагнення зберегти своє життя та здоров'я;
- здатність знаходити та впроваджувати нове в практику: практичне мислення, творчість.

Суб'єктний компонент є інтегральним компонентом фахової компетентності. Так, на думку науковців, “професійна суб'єктність офіцера... – це його інтегральна професійно важлива якість, яке ґрунтується на позитивному самостваленні, рефлексії, саморефлексії і визнанні у себе діяльних, активно-перетворювальних цілеспрямованих можливостей для самоактуалізації у професійному середовищі, і визначає його здатності до самодетермінації та саморегулювання професійної активності в підрозділах у відповідності внутрішніми критеріями ефективності і доцільності в ситуаціях, які, передбачають, з одного боку, певну свободу вибору дій, а з іншого – відповідальність за результати своєї діяльності як суб'єкта управління” [12, с. 131].

Він включає в себе такі складові:

- професійну самооцінку: здатність до об'єктивної самооцінки та вибору оптимальної стратегії поведінки та діяльності в типових і складних ситуаціях фахової діяльності;
- професійну свідомість і самосвідомість: здатність мислити, діяти та вчинити як оператор радіолокаційної станції контрбатареїної боротьби та об'єктивно сприймати самого себе як суб'єкта фахової діяльності;

– професійну “Я-концепцію”: професійне ставлення до самого себе як суб’єкта фахової діяльності та вибраного фаху; прагнення до професійного вдосконалення; сприйняття самого себе як суб’єкта фахової діяльності;

– рефлексію та саморефлексію: здатність визначати емоційний стан товаришів по службі і враховувати його в процесі організації спільної діяльності та реалізації посадових компетенцій; здатність до самоаналізу, узагальнення, осмислення досвіду власної роботи.

Таким чином, запропоновані нами компоненти фахової компетентності операторів радіолокаційної станції контрбатареїної боротьби інтегрально відображають необхідний рівень їх фахової підготовленості, що дозволить їм на якісно новій основі досить успішно реалізовувати свої посадові компетенції як суб’єктам фахової діяльності. В змісті цих компонентів виражений, в основному, зміст фахової компетентності фахівців зі спеціальності “Оператор”.

Основними ознаками їх фахової компетентності є такі:

1) вона проявляється в процесі фахової діяльності операторів радіолокаційної станції контрбатареїної боротьби і тому має діяльнісний характер;

2) демонструє приналежність особи як суб’єкта професійного буття – оператора радіолокаційної станції контрбатареїної боротьби РВіА ЗС України – до професійної та фахової діяльності;

3) визначає спроможність кваліфіковано здійснювати визначену фахову діяльність відповідно до посадових компетенцій, тобто – це актуальна та потенційна здатності, які можуть вимірюватися; отже, це його здатність, з одного боку, до здійснення практичної діяльності в типових фахових ситуаціях, а з іншого – певний фаховий потенціал, який може бути перенесений на інші професійні сфери;

4) динамічність і безперервність, тобто фахова компетентність має часовий вимір прояву;

5) замкнутість і завершеність, тобто це така система, яка належить до змістовного фахового простору, який торкається конкретного фаху – оператора радіолокаційної станції контрбатареїної боротьби;

б) це інтегральна якість особистості оператора радіолокаційної станції контрбатареїної боротьби, яка проявляється в загальній здатності здійснювати професійну та фахову діяльність та готовність до них як суб’єкта творчої діяльності; основними проявами цієї ознаки є професійна суб’єктність та активна суб’єктна позиція, тобто він знає та усвідомлює коло своїх посадових компетенцій і здатний усвідомлено їх реалізовувати.

Висновки. Фахово-компетентним оператором радіолокаційної станції контрбатареїної боротьби можна вважати такого фахівця, який має ґрунтовні теоретичні та практичні знання спеціальних чи професійно-орієнтованих дисциплін, здатний самостійно і творчо вирішувати технічні проблеми в межах своїх посадових компетенцій, має сформовані фахові навички та вміння, спеціальні здібності та здатності до виконання бойових завдань щодо ведення артилерійської розвідки, розвиненні професійно важливі якості. Суттєвим моментом є те, що він реалізацію своїх професійних і фахових намірів, планів, перспектив і настанов бачить як оператор радіолокаційної станції контрбатареїної боротьби.

У зв'язку з цим розвиток фахової компетентності у операторів радіолокаційної станції контрбатареїної боротьби є однією із головних завдань системи підвищення кваліфікації артилерійських розвідників.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Веретільник Віталій*. Особливості змісту і структура військово-спеціальної компетентності офіцера-прикордонника / Віталій Веретільник // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України: Електронне наукове фахове видання. – Серія: педагогіка. – 2016. – Випуск 4. Режим доступу: Vnadped_2016_4_5.pdf

2. *Восвода А.Л.* Формування фахової компетентності майбутніх учителів математики засобами розвитку пізнавальної активності: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Аліна Леонідівна Восвода. – Вінниця, 2009. – 241 с

3. *Михаськова М.А.* Формування фахової компетентності майбутнього вчителя музики: дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.02 / Марина Анатоліївна Михаськова. – К., 2007. – 228 с.: рис. – Бібліогр.: С. 174–203

4. Новий тлумачний словник української мови: у 3 т. – 2-ге вид., оновл. / [уклад. В. Яременко, О. Сліпушко]. – К.: Аконт. – 2006. – Т. 3: П-Я. – 864 с.

5. *Равен Дж.* Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация: [текст] / Равен Дж.; [пер. с англ.]. – М.: Когито-Центр, 2002. – 396 с.

6. *Свистун В.І.* Зміст поняття “компетентність” у контексті професійної підготовки фахівців як управлінців / В.І Свистун // Науковий вісник Національного аграрного університету / Редкол.: Д.О. Мельничук (відп. ред.) та ін. – 2005. – № 88. – С. 180–189.

7. Словник іншомовних слів: 23 000 слів та термінологічних словосполучень / [уклад. Л.О. Пустовіт та ін.]. – К.: Довіра, 2000. – 1018 с. – (Б-ка держ. службовця. держ. мова і діловодство).

8. Советский Энциклопедический Словарь / [под ред. А.М. Прохорова]. – М.: Советская Энциклопедия, 1980. – 1600 с.

9. *Щербатюк Л.Б.* Формування професіоналізму майбутніх інженерів-механіків у процесі фахової підготовки: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Лариса Борисівна Щербатюк. – О., 2007. – 228 с.

10. *Ягупов В.В.* Методологія визначення основних видів компетентності випускників професійно-технічної освіти [Електронний ресурс] / В.В. Ягупов // Освітньо-наукове забезпечення діяльності правоохоронних органів і військових формувань України: IV всеукр. наук.-практ. конф., 18 листопада 2011 р., Хмельницький / Державна прикордонна служба України, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького. – Хмельницький: Вид-во Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького, 2011. – С. 373–376. Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/10570/1/>

11. *Ягупов В.В.* Модель развития специальной компетентности должностных лиц кадровых органов Вооруженных сил Украины / В.В. Ягупов, О.Л. Тракалюк // [Електронний ресурс] / Вестник Удмуртского университета. Серия 3: Философия. Социология. Психология. Педагогика: Электронный научный журнал: Учредитель и издатель: ФГБОУ ВПО “Удмуртский государственный университет”. – 2013. – Выпуск 4. – С.67–74. Режим доступу: http://vestnik.udsu.ru/2013/2013-034/vuu_13_034_11.pdf

12. *Ягупов В.В.* Профессиональная субъектность офицеров Министерства чрезвычайных ситуаций Украины / В.В. Ягупов, Н.А. Крышталь, В.Н. Король // Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби

України ім. Б. Хмельницького. – [Серія: педагогічні і психологічні науки / гол. ред. Потапчук Є.М.]. – Хмельницький: Вид-во Національної академії державної прикордонної служби ім. Б. Хмельницького, 2012. – № 64. – С. 129–133.

В.В. Ягупов, доктор педагогических наук,
профессор
П.О. Жупинский, подполковник
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черныховского

СОДЕРЖАНИЕ И СТРУКТУРА СПЕЦИАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ОПЕРАТОРОВ РАДИОЛОКАЦИОННЫХ СТАНЦИЙ КОНТРБАТАРЕЙНОЙ БОРЬБЫ

Учитывая настоятельную потребность по развитию профессиональной и специальной компетентности операторов радиолокационных станций контрбатареистой борьбы в системе повышения квалификации, в статье рассмотрены современные особенности, сущность и содержание их специальной компетентности. Предложено определение понятия “специальная компетентность” операторов радиолокационных станций контрбатареистой борьбы как интегрального специального образования их личности как субъектов специфической деятельности в ракетных войсках и артиллерии Сухопутных войск Вооруженных Сил Украины, которое является интегральным в его военно-профессиональной компетентности и необходимым для успешного осуществления профессиональной деятельности в подразделениях артиллерийской разведки.

Приведены структурированный перечень составляющих этой компетентности – ценностно-мотивационный, когнитивный, праксеологический, субъектный и профессионально важные качества. Охарактеризованы основные признаки специальной компетентности операторов радиолокационных станций контрбатареистой борьбы.

Ключевые слова: специальная компетентность, оператор радиолокационной станции контрбатареистой борьбы, структура, содержание

V.V. Yagupov, Doctor of Education, Professor
P.O. Zhupinskyi, lieutenant
National Defense University of Ukraine named after
Ivan Chernyakhovsky

THE CONTENT AND STRUCTURE OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF COUNTER BATTERY RADAR OPERATORS

Taking into account the increasing demand for the development of professional competence of counter battery radar operators in the system of professional improvement, the paper explores modern peculiarities, essence and content of operators' professional competence. We proposed a definition of “professional competence” of counter battery radar operators as an integral professional formation of their personality as subjects of specific activities in the Rocket Forces and Artillery of the Armed Forces of Ukraine, which is integral to their military and professional competence and necessary for the successful realization of professional activities in the artillery reconnaissance units.

A structured list of the components of mentioned competence was given, where value and motivational, cognitive, praxeological, subjective and professional qualities are presented. The main features of the professional competence of counter battery radar operators are described.

Keywords: professional competence, counter battery radar operator, structure, content.